

Politisk agenda snedvrider opinionsbildningen

Fram till 1990 hade Sverige en nationell jordbrukspolitik, i vilken LRF fungerade som regeringens förlängda arm. Politikerna hade kapat bonderörelsen för att slussa stora pengar från skattebetalarna och konsumenterna över till lantbrukarna. Historien om jordbrukspolitikerna är numera passé, men vi kan dra paralleller till nutida folkrörelse- och frivilligorganisationer med politiska kopplingar.

SVÄRDSHUGG

När en enig riksdag beslöt att Sveriges jordbrukspolitik skulle upphöra, var det med ett enda svärdshugg. Jordbruket fick fem år för att anpassa sig till en marknad utan politiskt stöd, men organisationernas företrädare förhalade anpassningen. Slaktbranschens organisationer fick aldrig gjort sin läxa, utan branschens marknadsorientering ombesörjdes sent omsider av utländska företag.

Vid 1990-talets slut genomfördes nödvändiga marknadsanpassningar i spannmåls- och mejeribranscherna. LRF lyckades så småningom också omorientera sig. Det blev en starkare organisation, om än ej finansiellt. Efter att banden till regeringen kapades har LRF fått större legitimitet i medlemmarnas ögon, och legitimitet och politisk självständighet är ju en intresseorganisationens viktigaste tillgång.

ÖMSESIDIGT BEROENDE

Så länge som lantbruket var politiskt styrt fanns inte mycket dynamik inom näringen. De existerande organisationerna var i stort sett inlåsta och det var svårt för nya organisationer att etableras. Det förelåg stora utträdes- och inträdesbarriärer, eller barriers to exit and entry, som ekonomer säger. Både internt och externt hade man ett intresse av status quo, också eftersom ledarkadern inte hade alternativa sysselsättningar.

Jordbrukspolitikerna hade gjort människor till specialister på regelverk och inte marknadstänkande. Ledarna skulle inte klara sig på en avreglerad marknad. När det finns mycket makt och pengar i toppen av en hierarkiskt uppbyggd organisation, kan ledare utmanövrera sina meningsmotståndare och idka en personkult.

POLITISKT STYRDA VERKSAMHETER

Den statliga styrningen av jordbruket avskaffades därför att den var orimligt kostsam, och det EU-inträde, som kunde skönjas inom några år skulle omöjliggöra en svensk politik. Men det finns många andra verksamheter, som fortfarande lever under sträng politisk kontroll och som har ledarskikt, som inte skulle klara sig under marknadsvillkor.

Det handlar om organisationer som existerar till följd av politiskt stöd och pengar från skattebetalarna och organisationer.

De hade en uppgift att fylla när de etablerades, men de har inte avvecklats när denna deras uppgift var fullgjord. De har ett ledarskikt som kan sitta kvar tack vare sitt kontaktnät.

SMYGANDE BROTTSLIGHET

Nyktterhetsrörelsen, IOGT-NTO, fungerar nu som det statliga Systembolagets röst för att förhindra gårdsförsäljning av lokalproducerat öl och vin. De så kallade djurrättsaktivisterna har ett politiskt stöd, bland annat såtillvida att de personer som trakasserar svenska lantbrukare, inte får avskräckande straff.

Tull- och polisväsendet får inte tillräckligt med resurser för att dämna upp för de utländska ligor som stjälar från lantbrukare och andra. Vissa politiker sympatiserar med de människor som i klimatets namn vill ta äganderätten från skogsägarna. Naturskyddsföreningen säger sig vara en frivilligorganisation, men den är i huvudsak styrd och finansierad av politiska krafter, som motsätter sig GMO och modernt skogsbruk.

OFFENTLIGA FÖRENINGAR

Det vimlar av liknande historier. Den för många år sedan etablerade rörelsen för bostadsförsörjning är nu en del av regeringspolitiken, oavsett hur mycket problem som upptäcks i Hyresgästföreningen. På samma sätt är sexualupplysningsorganisationen RFSL formellt en fristående förening, men den finansieras av offentliga medel och får ingen politisk kritik för vad som händer i medarbetarnas tjänsterum.

Folkets Hus- och Folkets Park-föreningar drivs nu överlag i offentlig regi. För många år sedan fanns en folkrörelse för folkbildning, men dessa organisationer är numera till stor del finansierade av skattepengar.

MEDIA STYR

De svenska politikerna gav upp sin kontroll över jordbruket, men varför kan de inte släppa greppet inom andra områden? En tänkbar förklaring till de senaste årens utveckling är de sociala medierna, där många människor är så högröstade att politikerna tror att det finns breda folkliga opinioner.

En annan möjlighet kan vara att antalet opinionsbildande tidningar sjunker och många tidningar har inte råd att anställa samvetsgranna journalister. För det tredje kan det tänkas att vissa politiska krafter lyckas placera sina proselyter såsom journalister eller i ledarpositioner – kanske till och med hos public service-bolagen.

Jerker Nilsson, Institutionen för ekonomi, SLU Uppsala

